

Marxisme en staatscommunisme

Het afsterven van de staat

G.I.C. (1932)

Gebaseerd op een transcriptie van gelijknamige Nederlandstalige brochure van de G.I.C. van 1932, zoals geplaatst op <http://aaap.be/Pages/Pamphlets-GIC.html#marx>. De oorspronkelijke, Duitse tekst verscheen onder de titel *Marx-Engels und Lenin; über die Rolle des Staates in der proletarischen Revolution* in *Proletarier*, (uitgegeven door de Berlijnse tendens van de K.A.P.D.), no. 4-6, 1927, met als auteur **Max Hempel** (pseudoniem van Jan Appel). Inhoudelijke verschillen met de Nederlandse versie uit 1932 worden in de onderstaande voetnoten aangegeven.

De redactie

Met de verovering van de productiemiddelen zet de economische revolutie in

Is de heerschappij van de arbeidersklasse in een industrieel land tot werkelijkheid geworden, dan staat het proletariaat voor de taak, de omvorming van het economisch leven op nieuwe grondslagen,¹ op die van de gemeenschappelijke arbeid, te beginnen. De opheffing van het privaatbezit is gemakkelijk uitgesproken: het zal de eerste maatregel van de politieke heerschappij van de arbeidersklasse zijn. Maar dit is slechts een rechtskundige daad, die de grondslag voor het werkelijk economisch gebeuren zal leggen. De werkelijke omvorming en het werkelijk revolutionaire werk begint dan eerst.

Het Leninistische staatscommunisme – De loonarbeider blijft loonarbeider

Voor zover dit probleem door de officiële² communisten behandeld wordt, geldt het als een uitgemaakte zaak, dat de staat deze taak te volbrengen heeft.³

- 1) 1927: “volgens gemeenschappelijke (communistische) principes” in plaats van “gemeenschappelijke arbeid”.
- 2) 1927: “officieuze”.
- 3) De versie van 1927 vervolgt: “De verburgerlijkte sociaal-democratie gaat daarin zover dat zij reeds door de *burgerlijke* staat (die de arbeiders voor zich zullen veroveren door het algemene kiesrecht) de omvorming van het kapitalistische bedrijfsleven tot socialisme wil laten plaatsvinden. Let wel: aldus volgens de theorie, in de praktijk verloopt het anders. Toen echter de sociaal-democratie 1918-19 in Duitsland (niet door algemeen kiesrecht) het roer van de staat in handen had, kon zij niet besluiten of en welke bedrijfstakken ‘rijp’ zouden zijn voor nationalisatie en koos uiteindelijk voor het privékapitalisme als de beste vorm van economie. Het sociaal-democratische ‘marxisme’ heeft daarmee ook in de praktijk het vraagstuk van de opbouw van het socialisme laten vallen, en

De Russische bolsjewistische partij heeft de gedachte van het aan de staat brengen van de productiemiddelen consequent doorgevoerd, sinds de revolutie van 1917. Dat dit slechts op beperkte schaal gelukt is, ligt aan de achterlijke toestand van de maatschappelijke productie in Rusland; tot op zekere hoogte een natuurlijke grens, die aan het aan de staat brengen van de productiemiddelen gesteld is. Het is daarom dan ook niet de vraag, of en tot welke omvang het doorvoerbaar is, maar veeleer, of **het aan de staat brengen van de productiemiddelen** door de overwinnende arbeidersklasse, zoals dit in de bolsjewistische theorie en praktijk naar voren komt, **de weg is, die naar het communisme voert.**

Hierop heeft de ontwikkeling van het Russisch bedrijfsleven onder bolsjewistisch bestuur een duidelijk antwoord gegeven. Het staat heden vast dat de arbeiders in het aan de staat gebrachte deel van het bedrijfsleven **loonarbeider** gebleven zijn. De staat is in de plaats van de vroegere privaatkapitalisten gekomen, en aan deze verkoopt hij zijn arbeidskracht. De staat stelt daarbij dit loon bij de wet ⁴ vast en laat door de vakvereniging, die zelf staatsorgaan geworden is, de uitvoering van de arbeidswetten regelen. De loonwetten, die op het ogenblik in Rusland in werking zijn geven 17 loonklassen te zien, verder stukloon, premies, enz. In een woord:

De aan de staat gebrachte industrie berust evenals de privaatkapitalistische productie op de uitbuiting van de arbeidskracht.

De staatsbureaucratie wordt heersende klasse.

Sovjetverkiezingen zijn in dit systeem een wassen neus.

De “vrije” arbeiders veroveren ten slotte “medezeggenschap”.

De staat zelf – die men in Rusland de staat van arbeiders en boeren noemt – staat als bezitter van de productiemiddelen **tegenover** de klasse van de loonarbeiders. De ge-centraliseerde bovenste spits van de staatsbureaucratie is wetgevend en uitvoerend orgaan van de staat en tegelijk leider van de productie. Ze neemt de plaats in die het monopoliekapitaal in het privaatkapitalisme heeft, en ze vertegenwoordigt feitelijk de nieuwe heersende klasse: staatsbureaucratie en boerenklasse. De arbeiders verkopen aan deze staat hun arbeidskracht, maar kunnen dat alleen volgens de arbeidswetten, waarin de prijs en de arbeidsvoorwaarden door de staatsbureaucratie zijn vastgesteld. Een ongehoord scherpe uitbuiting wordt zo door de wet voorgeschreven en tegenstand in principe als contrarevolutionair onderdrukt.⁵ Discipline en het zich onder-

kan om die reden ook niet langer serieus worden genomen. Een ander geval zijn echter de Moskouse sociaal-democraten, de Bolsjewistische Partij van Rusland.”

4) In 1927 ontbreekt “bij de wet”.

5) Toegevoegd in 1932 het fragment van “Ze neemt de plaats in ...” t/m “... onderdrukt.”

schikken aan de staat voltooien verder deze dwangorganisatie. Men vraagt zich tevergeefs af waar hier de eerste eis van het communisme: “bevrijding van loonarbeid” verwezenlijkt is.

Anderzijds worden de arbeiders, zoals trouwens de hele bevolking, naar de sovjetverkiezingen en de deelname aan partij en vakverenigingsleven verwezen voor het beïnvloeden van economie en politiek van de staat. Als men echter bedenkt dat de sovjetverkiezingen door de almachtige staatsbureaucratie (en de bezittende boerenklasse) beslissend beïnvloed worden, dat partij en vakorganisatie een machtig instrument van de bureaucratie zijn, zal men erkennen dat de invloed van het proletariaat zich langs deze weg niet kan doorzetten. **Er blijft praktisch niet meer van over dan de door de sociaaldemocraten ook in het kapitalisme geëiste “medezeggenschap” van de arbeiders.**

De “associatie van vrije en gelijke producenten”

Volgens Marx is de staat een speciaal onderdrukkinginstrument:

- in het kapitalisme: tot onderdrukking van de arbeidersklasse;
- onder de proletarische dictatuur: tot het neerhouden van de bourgeoisie en van de contrarevolutie.

Daaruit volgt echter nog lang niet dat de staat in een communistische maatschappij door centrale leiding en concentratie van het hele economische leven tot uitsluitende macht in de samenleving moet worden. Juist integendeel hebben zowel Marx als Engels het standpunt ingenomen dat het kenmerk van een communistische samenleving in “**de associatie van vrije en gelijke producenten**” bestaat, en dat de staat, als er niets meer te onderdrukken is - dus als de tegenstand van de bourgeoisie en de ideologische beïnvloeding van de arbeiders door deze overwonnen is - moet verdwijnen. De “associatie van vrije en gelijke producenten” heeft geen klassentegenstelling meer en daarmee is in zulk een samenleving de staat als machtsinstrument overbodig geworden.

Lenin is de grondlegger van het **staatscommunisme**. Waar hij in “**Staat en revolutie**” de grondpijler voor deze theorie opricht, beroept hij zich op Marx en Engels. Weliswaar is dit geschrift als verdediging van de proletarische dictatuur tegen het mensjewisme geschreven en in dit opzicht een blijvende verdienste, maar de vorm, die deze dictatuur volgens Lenin aan moet nemen, is in strijd met de opvattingen, die de grondleggers van het wetenschappelijk communisme erover hadden. Dat is zelfs te zien aan

de citaten, die Lenin uit de geschriften van Marx en Engels aanhaalt. Zo citeert Lenin o.a. Engels:

“De staat bestaat dus niet sinds eeuwig. Er hebben maatschappijen bestaan die van staat en staatsmacht geen begrip hadden. Op een bepaalde trap der economische ontwikkeling, die met een splitsing der maatschappij in klassen noodzakelijk verbonden was, werd door deze splitsing de staat een noodzakelijkheid. Wij naderen nu met rasse schreden een trap van ontwikkeling der productie, waarop het bestaan dezer klassen niet alleen opgehouden heeft een noodzakelijkheid te zijn, maar waarop het een bepaalde belemmering der productie wordt. Zij zullen vallen, even onvermijdelijk, als ze vroeger zijn ontstaan. *Met hen valt onvermijdelijk de staat. De maatschappij, die de productie op de grondslag van vrije en gelijke associatie der producenten organiseert, zet de hele staatsmachine daar, waar ze dan behoren zal: in het museum van oudheden, naast het spinnewiel en de bronzen bijl.*”⁶ (Staat en revolutie, blz. 17)

Engels zegt op een andere plaats, dat de productiemiddelen staatseigendom zullen worden. Daarom grondvest Lenin zijn theorie op deze uitspraak.

Maar het moet een eigenaardige staat zijn, want hij wordt alleen geschapen (dictatuur van het proletariaat), om slag op slag alle macht weg te geven, zich langzamerhand overbodig te maken.

6) Dit citaat is waarschijnlijk van Gorters vertaling van “Staat en Revolutie” afkomstig. De Duitse tekst van 1927 geeft als bron aan: Lenin “*Staat und Revolution*”, *Aktions-Verlag, Berlin-Wilmersdorf 1918*, die op zijn beurt Engels’ “De oorsprong van het gezin, van de particuliere eigendom en van de staat” citeert. De tekst van 1927 vervolgt met het geven van nog twee citaten van Engels, die we hier weergeven in de vertaling van “Staat en revolutie” uit: Lenin, “Keuze uit zijn werken”, Moskou 1973 (ook verschenen op marxists.org):

“Het proletariaat maakt zich meester van de staatsmacht en maakt van de productiemiddelen allereerst staatseigendom. Maar daarmee heft het zichzelf als proletariaat op en ook alle klassenverschillen en klassentegenstellingen, en daarmee ook de staat als staat... De staat was de officiële vertegenwoordiger van de gehele maatschappij... maar hij was dit slechts voor zover hij de staat was van de klasse die zelf in haar tijd de gehele maatschappij vertegenwoordigde: in de Oudheid de staat van de slavenhoudende staatsburgers, in de Middeleeuwen van de feodale adel, in onze tijd van de bourgeoisie. Doordat hij eindelijk werkelijk vertegenwoordiger van de gehele maatschappij wordt, maakt hij zichzelf overbodig.”

“De eerste daad waarbij de staat werkelijk als vertegenwoordiger van de gehele maatschappij optreedt — de inbezitneming van de productiemiddelen in naam van de maatschappij — is tegelijkertijd zijn laatste zelfstandige daad als staat. Het ingrijpen van een staatsmacht in maatschappelijke verhoudingen wordt op het ene gebied na het andere overbodig en slaapt dan vanzelf in. In plaats van de regering over personen komt het beheer over zaken en het leiden van productieprocessen. De staat wordt niet ‘afgeschaft’, hij sterft af.”

Hoe nu echter, als de staat “het bestuur van zaken en de leiding van de productieprocessen” in zijn hand concentreert, en zo door middel van de beschikking over het productieapparaat de arbeiders des te zekerder beheerst?

Als het bestuursapparaat in handen ligt van een kleine partij die ook over de politieke macht beschikt, gaat het in werkelijkheid om de beheersing van de brede massa's. Ook de uitvlucht dat deze partij “de partij van het proletariaat” is, verandert hieraan niets. Men moet altijd bedenken, dat dit bestuursapparaat, zoals het Russische voorbeeld leert, als **centraal organisatorisch apparaat** alleen van het centrum uit beheerd kan worden. Binnen dit apparaat is voor “vrije producenten” (de arbeiders) geen plaats. Het zou niet overeen komen met een centrale leiding. Daardoor zien we dan ook dat straffe discipline, het zich onderschikken aan de bevelen van de bovenste leiding tot een geloofsdogma van de Russische economie en politiek geworden is.

De Sovjetverkiezingen moeten - in de theorie - de waarborg leveren, dat de staat, die “in naam van de samenleving” de productiemiddelen overneemt, ook werkelijk in naam van de maatschappij de zaken beheert, en het productieapparaat leidt.⁷ De praktijk wijst uit, dat de staatsbureaucratie haar plannen met alle machtsmiddelen doorzet, en dat er van de sovjetverkiezingen niets terecht komt. Dus een beïnvloeding van het staatsbeheer door sovjetverkiezingen vindt niet plaats, ook niet in de staatspartij (K.P.R.) en de vakvereniging. De staatsbureaucratie laat een andere dan haar eigen politiek niet opkomen. Het hoeft niet nog gezegd te worden, dat de democratie in dit staatscommunisme, namelijk partij en vakverenigingsorganisatie en sovjetverkiezingen geen waarborg kan leveren, dat de staat afsterft, zoals Marx en Engels dat eisten en ook Lenin het voorstelde.

De in een hand gecentraliseerde productie bepaalt een nieuwe vorm van overheersing.

De staat kan daardoor *niet* afsterven.

De democratie kan evenmin afsterven.

De democratie blijft het vijgenblad om de onderdrukking te versluieren.

7) De rest van de alinea is in 1927 anders geformuleerd: “Daarbij is altijd in het oog te houden dat het hele bedrijfsleven verenigd is in een centrale, hier vandaan haar opdrachten krijgt, beheerst wordt. Ook de sovjetverkiezingen in de afzonderlijke gemeentes hebben ter plekke helemaal geen invloed op de doorslaggevende inrichting van het bedrijfsleven. Alles komt er op aan dat de maatschappij de centrale top van de productieleiding – en dit is in dit geval tevens de regering – in haar belang zodanig kan beïnvloeden dat de regering ook echt ‘in naam van de maatschappij’ optreedt.”

Wij maken de gevolgtrekking,⁸ dat deze regering of centrale leiding niet afsterven kan, maar juist integendeel zich steeds meer moet bevestigen, als gevolg van het op deze wijze in bezit nemen van de productiemiddelen. Het betekent metterdaad het ondergeschikt maken van de producenten, die vrij willen zijn, aan de regering, hun economische afhankelijkheid van haar en daarmee ook hun beheersing. Als troost hebben ze dan het uitzicht dat ze hun eigen overheersing in overeenstemming met hun belangen kunnen vormen. Deze weg ligt echter buiten hun functie als producenten, het is de weg van de democratie.

Ongetwijfeld: als producenten vormen de arbeiders een macht, maar als zodanig moeten ze zich schikken onder de centrale leiding. Buiten de bedrijven zouden ze alleen dan een beslissende macht zijn als ze de wapens in handen hadden. We zien echter in Rusland, dat de arbeiders ontwapend werden en dat daarentegen een Rood Leger gevormd werd, dat ter beschikking van de centrale regering staat. Daardoor is in deze democratie niet de minste invloed van de arbeiders. In wezen onderscheidt ze zich in niets van de burgerlijke democratie en valt er tegen een stevig zittende bestuursbureaucratie niets mee te beginnen. (Dat dit in Rusland zo gekomen is, ligt allereerst aan de sociale verhoudingen in dat land. Deze hebben dan ook het Russische staatscommunisme de overwinning bezorgd. Tegelijk kan men echter hieruit zien, wat een slag het voor de arbeidersklasse moet zijn, als in hoogkapitalistische landen geprobeerd wordt, het staatscommunisme naar Russisch model door te voeren).

Het resultaat van het in bezit nemen van de productiemiddelen door de staat volgens de theorie van Lenin, dus hun **centrale organisatorische** leiding en beheer, zal daardoor een nieuwe, sterker wordende staat en wel een onderdrukkinginstrument van de heersende bureaucratie zijn. De democratie is dan net als in de burgerlijke maatschappij het vijgenblad, dat de nieuwe overheersing van de arbeiders moet bedekken.

Ondanks dat heeft Lenin in *Staat en revolutie* uitgesproken, dat deze staat afsterven moet, ja, hij komt zelfs tot de juiste gevolgtrekking, dat de democratie eveneens moet afsterven.

“Het ‘afsterven’, of zelfs nog plastischer en dieper op de zaak ingaande - het ‘in-slapen’ heeft bij Engels volkomen duidelijk en bepaald betrekking op het tijdstip *na* ‘het in bezit nemen der productiemiddelen door de staat in naam der gehele maatschappij’, dat wil zeggen *na* de sociale revolutie. Wij weten alle, dat de politieke vorm van de staat dan de volkomenste democratie is. Maar bij geen der

8) Deze zin begint in 1927 als volgt: “We willen hier niet onderzoeken of zoiets [dat de regering ook echt ‘in naam van de maatschappij’ optreedt] wel mogelijk is, en in welke mate, we maken slechts de gevolgtrekking ...”.

opportunisten, die schaamteloos het marxisme verdorren en verstenen, komt het op dat Engels hier dus van het ‘afsterven’ en ‘inslapen’ der *democratie* spreekt.” (Staat en revolutie, blz. 20)

Ongetwijfeld bedoelt Lenin daarmee de democratie in het staatscommunisme. Afgezien van de werkelijke ontwikkeling in Rusland, die een tegenovergestelde is, rest ons niets dan de woordelijke herhaling van de woorden van Engels daar tegenover te stellen:

“In de plaats van een regering over personen komt het beheer van zaken en de leiding van productieprocessen. De staat sterft af.”

Het is duidelijk, dat de theorie van Lenin hier met zichzelf in tegenspraak is.⁹

De tegenstelling in de Leninistische staatstheorie

Zaak is dus de tegenspraak in de Leninistische staatstheorie bloot te leggen. Wanneer het afsterven van de proletarische staat, en met haar van haar democratie, bereikt moet worden, kan men niet tegelijkertijd de maatschappij politiek en economisch onder de strafste centrale leiding van de regering dwingen. Want dit komt neer op het bestaan van een nieuwe staat met grotere en verdergaande machtsbevoegdheid dan de burgerlijke staat in het kapitalisme heeft. Dat deze echter op een gegeven tijdstip haar macht vanzelf loslaten zou, ja, ook maar zelfs in staat daartoe zou kunnen zijn, zonder ineenstorting van het gehele centraal opgebouwde productie- en bestuursapparaat, dat kunnen slechts politieke zuigelingen geloven. Integendeel zal hij proberen zijn macht te bevestigen en tot een geweldig onderdrukingsinstrument groeien, zoals nog geen samenleving er een gezien heeft.

Ook een nieuwe heerserskaste groeit in dit nieuwe staatscommunisme op. Het zijn de uit de arbeiders omhoog gestegen leiders en de overlopers uit de bourgeoisie, die zich in dienst stellen van het staatscommunisme en zich meester maken van het centrale bestuursapparaat. Juist dit komt in het hedendaagse Rusland duidelijk aan het licht. Slechts een verdwijnend klein deel van de Russische arbeiders was in staat een leidende functie in te nemen in het bestuursapparaat van de aan de staat getrokken productie. Men moet om de zaak aan de gang te krijgen, de beampten en de leiders van het kapitalistische systeem overnemen. Deze nu, als communisten gelegitimeerd door opname in de Communistische Partij, beheersen tezamen met de bevoegde arbeiders – de leiders – de productie van het land. Ze vormen een nieuwe heerserskaste en gebruiken hun machtspositie ook heden reeds om materieel een veel betere plaats in te nemen dan de arbeiders. Roerende klachten van de Russische arbeiders, die tot

9) 1927: “... en daarover meer in de volgende aflevering [van *Proletarier*].”

in de officiële kranten – zoals de “Pravda” – doordringen (dat wil heel wat zeggen in het huidige Rusland) vestigen de aandacht er op, dat de bureaucraten slechts voor henzelf zorgen, zonder acht te slaan op de meest krasse noodtoestanden van de arbeiders. Daarom is het ook niet verwonderlijk, dat in Rusland zelf het woord “**sovjet-bourgeoisie**” ontstaan is.

Het staatscommunisme staat in tegenstelling tot de stelling, dat de staat in het communisme afsterven moet. Slechts één van twee kan mogelijk zijn: òf staatscommunisme, d.w.z. centrale organisatorische leiding en bestuur van de productie door de staat – dan blijft de staat, en versterkt zijn macht – òf het afsterven van de staat en de democratie, terwijl de maatschappij tot de associatie van vrije en gelijke producenten overgaat en daardoor een staatsonderdrukkingsmacht overbodig wordt. Dan echter moet het centrale apparaat van de leiding van de productie door de staat vallen.

Lenin als staatscommunist

Het is van belang aan te tonen dat niet slechts de praktijk van het Russische staatscommunisme dit nieuwe staatsonderdrukkingsapparaat heeft doen geboren worden, maar dat Lenin reeds in ‘Staat en revolutie’ (1917) de grondtrekken hiervan scherp tekende. Hij schrijft daarover het volgende:

“Een geestig Duits sociaaldemocraat uit de jaren ‘70 tot ‘80 van de vorige eeuw noemde de *post* het voorbeeld der socialistische maatschappelijke orde. Dat klopt. Tegenwoordig is de *post* een bedrijf, dat naar het voorbeeld van het *kapitalistische* monopolie van de staat is georganiseerd. Het imperialisme verandert gaandeweg alle trusts in organisaties van deze soort. Boven de ‘eenvoudige’ werkenden die zich afjakkeren en gebrek lijden, staat hier de burgerlijke democratie.¹⁰ Maar het mechanisme van het algemeen openbaar bedrijf staat hier reeds gereed. De kapitalisten ter neder werpen, door de ijzeren vuist der gewapende arbeiders de tegenstand dezer uitbuiters breken, de bureaucratische machine van de tegenwoordige staat vernietigen, en we hebben een van het ‘parasietendom’ bevrijd, technisch hoog toegerust mechanisme voor ons, dat de verenigde arbeiders¹¹ zelf volkomen in beweging kunnen zetten, wanneer zij technici, opzichters en boekhouders aanstellen en hun *aller* arbeid, evenals de arbeid

10) In Lenin “Staat en revolutie” ontleend aan marxists.org staat “een eendere burgerlijke bureaucratie.”

11) Waar in de uitgaven van 1927 en 1932 staat ‘verenigde arbeiders’, waarschijnlijk in overeenstemming met de Duitse vertaling van 1918 die Hempel/Appel en de G.I.C. ter beschikking stond, staat in de uitgaven van Lenin “Staat en revolutie” ontleend aan marxists.org ‘bewapende arbeiders’ in plaats van ‘verenigde arbeiders’.

van *alle* staats-ambtenaren in 't algemeen, met het arbeidersloon betalen. Dit is een geheel concrete praktische taak, die wat alle trusts betreft, terstond te verwezenlijken is en de werkenden voor uitbuiting beschermt.”

“De *gehele* volkshuishouding georganiseerd naar het voorbeeld van de post, zodat de technici, boekhouders, en *alle* ambtenaren niet meer traktement krijgen dan de arbeider loon krijgt, onder controle en onder leiding van het gewapende proletariaat – dat is onze eerste taak.”

(Staat en revolutie, blz. 50)

Onomwonden zegt Lenin hier, dat de centrale leiding en het beheer van de productie in het staatscommunisme naar het voorbeeld van de post, of liever, op de wijze van een staatskapitalistisch monopolie geschieden zal. “Technici, opzichters en boekhouders, alsmede alle ambtenaren” zijn dan juist staatsbeambten, beambten in het staatsproductie-monopolie, dat de gehele productie beheerst. “*Een mechanisme van het algemeen openbaar bedrijf, dat naar het voorbeeld van het kapitalistische monopolie van de staat is georganiseerd*”, dat is de kenmerkende beschrijving voor het Staatscommunisme, zoals Lenin dat ontwikkelt.

Het is hier noodzakelijk erop te wijzen, dat Engels ¹² (en ook Marx op een andere plaats) gezegd heeft: “*Het proletariaat maakt zich meester van de staatsmacht en maakt van de productiemiddelen allereerst staatseigendom.*” Het heeft de schijn alsof hij hetzelfde zegt als Lenin, maar hij legt er de nadruk op, dat de productiemiddelen “allereerst” in staatseigendom gebracht zullen worden en hij beweert verder, dat de inbezitneming van de productiemiddelen in naam van de maatschappij tegelijkertijd de “laatste zelfstandige daad” van de proletarische staat is.

Hieruit blijkt duidelijk, dat de inbezitneming van de productiemiddelen slechts een andere daad moet inleiden en deze kan slechts, wanneer men ten minste de leer van Marx en Engels niet op zijn kop wil zetten, “**de associatie van vrije en gelijke producenten**” zijn. Leidt de inbezitneming van de productiemiddelen door de proletarische staat deze associatie in, ¹³ dan groeit een “beheer van zaken” en een “leiding van productieprocessen”, terwijl de geassocieerde maatschappij van vrije en gelijke producenten haar leven op vrije economische grondslag zelf regelen zal. Slechts in de mate, waarin deze associatie om zich heen grijpt, wordt de onderdrukkingsmacht van de staat overbodig, kan en zal de staat afsterven. Tegelijkertijd echter is het in het leven roepen van deze associatie, die het afsterven van de staat bewerkt, de enige taak van de proletarische dictatuur. Slechts in deze zin kan de uitspraak van Marx en Engels

12) In 1927: “dat weliswaar Engels”.

13) De tekst van 1927 bevat tussen haakjes volgende tussenzin: “Ook hier zijn organisatorische problemen op te lossen.”

begrepen worden. Marx en Engels hebben er zich wel voor gewacht het in bezit nemen van de productiemiddelen door de staat voor te stellen als een “mechanisme van het algemeen openbaar bedrijf, dat naar het voorbeeld van het kapitalistische monopolie van de staat is georganiseerd”.

Zo'n opvatting is slechts het product van “een geestige sociaaldemocraat”, maar heeft met Marx en Engels niets uit te staan. Lenin heeft hier de wijze waarop de “geestige sociaaldemocraat” de Marxistische leer uitlegt, tot de zijne gemaakt en moest zo noodzakelijk tot de starre, mechanistische opvatting van de socialistische maatschappij komen, zoals hij zich in het staatskapitalisme toont. De staat, die het monopolie van de productie in handen heeft, vertegenwoordigt hier de maatschappij – in dit opzicht is niet het geringste onderscheid met de sociaal-democratische theorie van de *nationalisatie*.

“Nationaliseren” en “vermaatschappelijken”

Ofschoon Marx geen “schildering” van het communistisch bedrijfsleven gegeven heeft, mag het bekend geacht worden dat volgens hem de regeling van de productie “*niet door de staat, maar door de verbinding van de vrije associaties van de socialistische samenleving*” tot stand zou komen, een opvatting, die Marx volgens de reformist Cunow aan de libertair-anarchistische stromingen van zijn tijd zou ontleenen (H. Cunow, Die Marxsche Geschichts-, Gesellschafts- und Staatstheorie, I, blz. 309).¹⁴ Het beheer en de leiding van productie en distributie zouden *direct aan de producenten en consumenten zelf* toevallen en niet langs de omweg van de staat. De gelijkstelling van staat en samenleving is pas een uitvinding van latere jaren. Ook Engels keerde zich in zijn “Anti-Dühring”, tegen het staats-socialisme, waar hij zegt:

“Noch de omvorming in naamloze vennootschappen, *noch in staatseigendom* heft de kapitaalvormende eigenschappen der productiekrachten op. De oplossing kan alleen daarin liggen, dat *de samenleving* openlijk en *zonder omwegen* zich meester maakt van de productiekrachten, die iedere andere leiding dan de hare ontgroeid zijn. Daarmee treedt de maatschappelijk-planmatige regeling der productie *naar de behoeften* van het geheel, zowel naar die van ieder afzonderlijk, in de plaats van de maatschappelijke anarchie der productie.”

Omstreeks 1880-1890 werd dit standpunt dan ook nog door de sociaal-democratie ingenomen, wat bijvoorbeeld heel duidelijk tot uitdrukking komt in een rede, die de

14) De fragmenten tot de volgende tussentitel “Hoe Lenin de moeilijkheid ‘eenvoudig’ weet op te lossen” zijn in 1932 door de G.I.C. toegevoegd.

oude Liebknecht hield naar aanleiding van de pogingen om de spoorwegen, de kolennijnen en andere grote industrieën in handen van de staat te brengen. Hij zei:

“Hoe meer de burgerlijke maatschappij inziet, dat ze zich op den duur niet tegen de stormloop van de socialistische ideeën verdedigen kan, des te dichter zijn we bij het tijdstip, dat het staatsocialisme in volle ernst geproclameerd zal worden en de laatste strijd, die de sociaal-democratie te strijden heeft, zal uitgevochten worden onder het parool: ‘Hier sociaal-democratie – Daar staatsocialisme!’ ”

Cunow tekent hier bij aan: “Dienovereenkomstig verklaarde ook het congres [van de sociaal-democratische partij; red.] zich tegen het aan de staat brengen van de bedrijven; want sociaal-democratie en staatsocialisme werden ‘onverzoenlijke tegenstellingen’ genoemd.” (Cunow, als boven, blz. 340)

In de strijd om “sociale hervormingen” werd dit standpunt echter reeds omstreeks 1900 opgegeven en werd het “nationaliseren”, het aan de staat of gemeente brengen van verschillende takken van bedrijf, als een steeds verder opschuiven naar het socialisme voorgesteld. In sociaal-democratische terminologie heten zulke bedrijven dan ook “gemeenschapsbedrijven” ofschoon de producenten met het beheer en de leiding niets te maken hebben.

Ook de Russische revolutie verliep volkomen volgens het schema van de “nationalisatie” van de industrie. Ook hier werden de takken van bedrijf, die daartoe “rijp” waren, in het centrale staatsapparaat gevoegd. In 1917 begonnen de producenten de bezitters in verschillende bedrijven te onteigenen, tot groot ongemak van hen, die het bedrijfsleven “van boven af” wilden leiden en beheren. De arbeiders wilden de productie op nieuwe grondslagen volgens communistische regels organiseren. In plaats van deze regels kregen ze stenen voor brood: de Communistische Partij gaf richtsnoeren, waarnaar de bedrijven zich tot trusts moesten verenigen, om ze onder centrale leiding te krijgen. Wat niet in het centrale beschikkingsplan opgenomen kon worden, werd aan de bezitters teruggegeven, omdat deze bedrijven nog niet “rijp” waren. Zo zien we dan, hoe al direct op het eerste Al-Russische Congres van de Economische Raden het volgende besluit werd gevat:

“Op het gebied van de organisatie van de productie is een algehele nationalisatie noodzakelijk. Het is noodzakelijk, van de doorvoering van de nationalisatie van afzonderlijke ondernemingen (waarvan er 304 genationaliseerd en in beslag genomen zijn) tot een doelmatige nationalisatie van de industrie over te gaan. De nationalisatie mag geen “gelegenheids-”-nationalisatie zijn en slechts door de Opperste Economische Raad der Gevolmachtigden, *onder goedkeuring van de Opperste Economische Raad*, tot stand komen.”

(A. Goldschmidt, Wirtschaftsorganisation in Sowjet-Russland, blz. 228).

De Communistische Partij gaf dus geen richtsnoer, waarnaar de arbeiders zelf hun bedrijf in het communistische bedrijfsleven voegden, ze gaf geen richtlijnen, waarnaar het beheer en de leiding van het productieproces inderdaad aan de samenleving overging, voor haar was de bevrijding van de arbeiders niet het werk van de arbeiders zelf, maar voor haar was de doorvoering van het communisme een functie van de “mannen van de wetenschap”, van de “intellectuelen”, van de “statistici” en hoe al die geleerde heren nog meer mogen heten. De Communistische Partij meende, dat het voldoende was, de oude industrie generaals te verjagen en het Recht van Commando over de arbeid zelf in de hand te nemen, om alles in de veilige haven van het communisme te leiden! De arbeidersklasse was juist goed genoeg, de oude beheersers van de arbeid weg te vagen – en er nieuwe voor in de plaats te zetten. Verder reikte haar functie niet en verder kon ze ook niet reiken, omdat de basis voor de zelforganisatie niet door het geven van algemeen geldende productieregels gegeven was.¹⁵

Hoe Lenin de moeilijkheid “eenvoudig” weet op te lossen

Lenin is het zich zeker bewust geweest dat de concentratie van de hele productie in handen van de staat zijn monopolie, dat op het meest strenge organisatorische centralisme berust, een **versterking van de staatsmacht** betekent. Toen “Staat en revolutie” geschreven werd, heeft hij echter niet de feitelijke ontwikkeling in Rusland in ieder opzicht vooruit kunnen zien. Hier bleef het noodzakelijk – als de Bolsjewiki aan de macht wilden blijven – de staatsmacht zoveel mogelijk te versterken, dus het monopolie over de productie te funderen, zonder rekening te houden met een ander doel. Het waren dus de verhoudingen in Rusland zelf, die Lenin's theorie van het Staatscommunisme ontwikkeld hebben. De weg, om de staat steeds steviger, hechter te maken, werd stap voor stap voorgeschreven aan hen, die over de Russische staatsmacht beschikten. Dit proces, dat begonnen werd als een “mechanisme van het algemeen openbaar bedrijf dat naar het voorbeeld van het kapitalistisch monopolie van de staat georganiseerd is,” moet in steeds groter tegenstelling tot de “vrije en gelijke producenten” geraken.

Rusland heeft het beste voorbeeld van het Leninistische staatscommunisme in de werkelijkheid ontwikkeld, niet zoals zijn dragers dit wensten, maar zoals het komen moest.

15) Hier eindigt het in 1932 door de G.I.C. toegevoegde fragment.

Kon Lenin het werkelijke resultaat ook niet in alle bijzonderheden vooruit zien, zo was het hem toch duidelijk, dat ook de proletarische staat een dwanginstituut is. Hij stelt dit overigens meermalen op de voorgrond. Lenin probeert nu op originele wijze de tegenstelling op te lossen, hoe deze staat, die toch volgens de theorie van Lenin een blijvend instituut van centrale leiding en beheer van de totale productie heet, zichzelf overbodig zal maken, zal afsterven. Op blz. 49 en 50 van “Staat en revolutie” staat:

“Wij zelf, wij, arbeiders, willen de grote bedrijven organiseren op de basis van datgene, wat door het kapitalisme reeds geschapen is, gesteund op onze arbeiderservaring, met hulp der strengste ijzeren discipline die door de staatsmacht der gewapende arbeiders gehandhaafd wordt; wij willen de beambten van de staat tot eenvoudige uitvoerders van onze opdrachten maken, tot verantwoordelijke, afzetbare, met een bescheiden loon gehonoreerde ‘opzichters en boekhouders’ (natuurlijk iedere soort technici erbij ingesloten) – dat is onze taak, de proletarische taak, daarmee kan en moet *begonnen* worden, dadelijk bij de voltoering der proletarische revolutie. Zulk een begin op de grondslag der massa-productie leidt op zichzelf reeds tot het geleidelijke ‘afsterven’ van elk beambtendom, tot de langzame schepping van die orde — orde zonder aanhalingstekens, een orde, die met loonslavernij niets te maken heeft — die orde waarin alle zich steeds meer vereenvoudigende functies van opzicht en controle door allen op de rij af vervuld worden, *dan tot gewoonte worden, en eindelijk als bijzondere functies van een bepaalde kaste van mensen wegvallen.*”¹⁶

Men herkent hier duidelijk de op de spits gedreven mechanische organisatie: op economisch gebied – als producenten – moeten de arbeiders zich naar de strafste discipline van het staats-productie-monopolie voegen, en de staatsbeambten gehoorzamen. Deze staatsbeambten zijn de ‘werkgevers’ die in de regering hun opperste leiding vinden. Ook de arbeiders hebben hun opperste vertegenwoordiging in de regering. Door de politieke democratie (Sovjet – verkiezingen – partijwerk) kunnen zij de regering beïnvloeden en daardoor de productie met haar staatsbeambten controleren.

Wij herhalen nog eens dat in zo’n systeem alle macht in de regering geconcentreerd is, dat de arbeiders in deze maatschappij strenger onderdrukt worden dan onder het kapitalisme, dat de democratie hier weer eens tot grap wordt gemaakt en dat de welvaart van zo’n maatschappij ten slotte van de goede wil en het kunnen van de regeringsmannen en hun bestuursapparaat afhangt. Onder zulke omstandigheden moet de staat *met zijn democratie zich steviger grondvesten*, in plaats van overbodig te wor-

16) De G.I.C. citeert hier in 1932 hoogstwaarschijnlijk uit de Nederlandse vertaling door Herman Gorter. Hempel citeerde in 1927 naar de Duitse uitgave van 1918. De naar het manuscript van Lenin in Moskou bewerkte uitgave komt grotendeels hiermee overeen. Zie Lenin “Staat en revolutie” hfdst. 3 volgens Lenin “Keuze uit zijn werken”, Moskou 1973, idem in marxists.org.

den en af te sterven, zoals ook Lenin verlangt. Lenin verzekert ons dat ondanks dat, de staat afsterven zal, ja juist door die straffe ordening zou dat gebeuren. Maar hij geeft daarvoor niets dan de geciteerde duistere redenering dat “alle zich steeds vereenvoudigende functies van toezicht en controle door allen op de rij af vervuld worden, dan tot gewoonte worden, en eindelijk als *bijzondere* functies van een bepaalde kaste van mensen wegvallen.”

Zoals reeds gezegd: dit is duister, want zo men zich daar in het algemeen een voorstelling van kan maken, dan louter in fantasie. De leiding van het staats-productie-monopolie (systeem post of trust) als **functies van toezicht en afrekening, die zeer eenvoudig te maken zijn**, voor te stellen, is de dingen op z'n kop zetten.

Daarom moeten we deze redenering van Lenin brandmerken als een frase zonder inhoud, waarmee hij zich lastige conclusies, die ook voor hem uit de leer van Marx en Engels over het afsterven van de staat volgen, van de hals schoof.

Het staatscommunisme vloekt met de radengedachte

Als men probeert zich met de gedachten in 't staatscommunisme te verplaatsen, zal men spoedig twee eigenaardigheden bemerken. Ten eerste ziet het staatscommunisme alle problemen alleen mechanisch. Het beschouwt alles uitsluitend vanuit de gezichtshoek hoe het dit en dat gebied **door organisatie beheersen** en onder een centrale leiding en een centraal beheer kan plaatsnemen.

Dat brengt hen ertoe, de doorvoering van het communisme te zien als het voortzetten van de concentratie van het bedrijfsleven, zoals dat al onder het kapitalisme gebeurt. Wat betekent echter de door de concentratie van het kapitaal geschapen productie-organisatie? Wat betekent het enerzijds vanuit de gezichtshoek van de loonarbeiders gezien en anderzijds vanuit het standpunt van de kapitalisten? **Het is de beheersing van de arbeid, de georganiseerde beheersing van de loonarbeiders.** De Marxistische ontleding van het kapitalisme laat daaromtrent niet de geringste twijfel. Bij Marx is de maatschappelijke plaats van de kapitalist tegenover de loonarbeider daardoor gekarakteriseerd, dat hij de beschikking over de arbeid, over de arbeiders in de productie heeft.

De socialisatietheorieën van alle richtingen van de sociaal-democratie draaien ook alle om hetzelfde punt van de beheersing van de arbeidersklasse. Dat de arbeid beheerst moet worden, is voor haar vanzelfsprekend en dat daartoe (omdat het om een maatschappelijk, onverbreekbaar verbonden systeem gaat) een straf centrale organisatie nodig is, is even “natuurlijk”.

Maar even belangrijk is dat het Staatscommunisme beslissend gewicht legt op **de bekwaamheid van de leiders**. Zeer zeker is dit een gevolg van centrale organisatorische samenvatting, want nu hangt alles van de bekwaamheid en vastheid van beginsel van de in 't middelpunt geplaatste leiders af, waaraan de massa zich met strengste discipline moet onderwerpen.¹⁷

Men moet [aan] de Bolsjewiki toegeven, dat de arbeidersklasse alleen de macht verovert als ze een gesloten, tot de strijd bereide Eenheid is. Of dit echter langs de weg van de organisatorische discipline en het zich onderschikken onder een centraal commando te bereiken is, is een andere vraag die nu niet onderzocht zal worden.

We vestigen de aandacht op dit verschijnsel, omdat het laat zien hoe het staatscommunisme begrepen kan worden. **Beslissend is dat alle "leiders"-problemen hier in tegenstelling tot de radengedachte worden gesteld.**

Een bedenkelijke afwijking van het Marxisme

De hele tactiek van de arbeidersorganisaties die deel uitmaken van de 3e Internationale, die dus in het Staatscommunisme hun doel zien, gaat uit van het gezichtspunt, grote massa's door organisatie te omvatten en deze onder centrale leiding te stellen. Is eenmaal de organisatie geschapen, dan is de leider de hoofdzaak. Daarmee wordt echter het slagen van de proletarische revolutie in hoge mate afhankelijk gesteld van de bekwaamheid van de leiders - een bedenkelijke afwijking van het Marxisme.

Deze leiderskwesitie, die we in de tactiek van de partijen en organisaties van de 3e Internationale iedere dag tegenkomen (we noemen slechts de vakverenigingskwesitie, het parlementarisme en de organisatorische kwesities in de C.P. zelf), is in het staatscommunisme ook op economisch terrein overgebracht. Van de bekwaamheid en de gezindheid van de leider hangt volgens deze zienswijze voor een groot deel het lot van zo'n maatschappij af. Zo is ook de ophemeling van Lenin en anderen, een misselijke persoonsverering, te verklaren.

"De bevrijding van de arbeiders¹⁸ moet het werk van de arbeiders zelf zijn." Deze woorden¹⁹ verliezen hun recht niet bij het beschouwen van de economische bevrij-

17) De versie van 1927 vervolgt: "Het ligt voor de hand om te veronderstellen dat het geloof van een bepaalde voorhoede van de arbeidersklasse, zoals we dit in de bolsjewistische partij in Rusland hebben gezien, dat het proletariaat in strakke discipline onder leiding van deze voorhoede (deze voorhoede op haar beurt weer onder de leiding van bekwame leiders) zijn eigen bevrijding zou kunnen bereiken, een belangrijke rol heeft gespeeld bij het ontstaan van de leer van de Staatscommunisme."

18) 1927: "arbeidersklasse".

19) 1927: "deze woorden van Marx".

ding van de arbeiders. De meest bekwame leiders, zelfs wanneer de arbeiders deze in absolute discipline volgen, kunnen van het proletariaat niet zijn eigen bevrijdingsarbeid overnemen. Verstart dan nog de proletarische dictatuur tot de verhouding van leider tot massa, zoals die in 't Staatscommunisme tot uitdrukking komt, dan ontwikkelt dit leiderschap,²⁰ alle democratie ten spijt, een nieuwe heerserskaste, waarvan de maatschappij afhankelijk wordt.

De verenigde macht van de arbeiders is nodig

Wanneer Rusland, het land met een vastberaden, hemelbestormende, revolutionaire voorhoede, die een miljoenen-hoofdige doffe, matte massa in de revolutie voerde, de leer van het Staatscommunisme heeft doen geboren worden, wanneer deze leer, als het vlammend vuursignaal van de eerste succesvolle proletarische revolutie, de geestdrift van de arbeiders in alle landen wekte, dan brengt het in zijn starre bureaucratie, in zijn door het monopoliseren van de productie opnieuw gevestigde staatsmacht, het bewijs dat de definitieve bevrijding van de arbeidersklasse **niet door het staatscommunisme**, niet door leiders aan wie de massa disciplinair gehoorzaam is, gebeuren kan, maar slechts door de eigen kracht van de arbeiders zelf.

Natuurlijk moet de verenigde macht van gewapende arbeiders²¹ de bourgeoisie neerslaan, omdat slechts zo de geconcentreerde macht van de burgerlijke staat overwonnen kan worden. Maar hier zijn het dan ook *de arbeiders zelf* die, volgens de bedrijven gewapend, de nieuwe staatsmacht vormen.

De politieke eenheid van de arbeidersstaat²², onder leiding van Raden of Sovjets, wier hoofd de Radenregering vormt, is een **noodzakelijk gevolg van deze strijd**. Ook de opheffing van het privaat-eigendom aan productiemiddelen en het verklaren tot "Staats-", beter gezegd, [tot] maatschappelijk eigendom, moet door de proletarische Staat, dus door de regering geschieden.

De lessen van de Parijse Commune (1871)

Maar nu buigt het Staatscommunisme zich van het Marxisme af, want het organiseert het Staatsbezit onder de centraal organisatorische leiding van de regering, ontnemt de beschikking over de productiemiddelen aan de onmiddellijke producenten en legt ze in handen van de regering.

20) 1927: "ontwikkelt dit leiderschap zich".

21) 1927: "in de staat verenigde macht van de bewapende arbeiders".

22) 1927: "proletariërsstaat".

Marx en **Engels** echter verlangden het overbrengen van de productiemiddelen in maatschappelijk bezit, maatschappelijke productie door associatie, dat wil dus zeggen: **associatie van vrije en gelijke producenten**. Dat dit echter heel iets anders is dan de centrale organisatie van de door de staat aan zich getrokken productie, zullen we hier onder aantonen.

Marx heeft in zijn **“Burgeroorlog in Frankrijk”** lering²³ getrokken uit de Parijse Commune (1871), deze eerste poging om de macht van de arbeiders op te richten. Lenin bedient zich in **“Staat en revolutie”** van verschillende citaten daaruit om de dictatuur van het proletariaat tegen de sociaal-democratische Marxvervalsers te verdedigen. Dezelfde citaten die Lenin daar gebruikt, willen wij benutten om te bewijzen dat Marx onder de **“dictatuur van het proletariaat”** heel iets anders verstond, dan het in Rusland geworden is.²⁴

“Het eerste besluit der Commune was ... de opheffing van het staande leger en zijn vervanging door het gewapende volk.”

“De Commune vormde zich uit de door algemeen stemrecht in de verschillende districten van Parijs gekozen gemeenteraadsleden.²⁵ Zij waren verantwoordelijk en ten allen tijde afzetbaar.”

(Staat en revolutie, blz. 46).

“De Commune”, schreef Marx, “moest niet een parlementair, maar een werkend lichaam zijn, voltrekkend en wetgevend tegelijkertijd.”

“In de plaats van eenmaal in de drie of zes jaren te beslissen, welk lid van de heersende klasse het volk in het parlement vertegenwoordigen en onderdrukken moet, moest het algemeen stemrecht het in communes samengevatte volk *dienen* – evenals het individuele stemrecht er iedere andere werkgever toe dient – arbeiders en opzichters en boekhouders voor zijn zaak uit te zoeken.”

(Staat en revolutie, blz. 50).

Het radenstelsel bij Marx

Marx heeft daarmee een treffende karakteristiek van het proletarische radenstelsel gegeven, zoals het heden tot vaste grondstelling van alle revolutionaire arbeiderspartijen is geworden. Goed moet in het oog gehouden worden dat volgens deze uiteenzetting de aangestelde Raad ieder ogenblik door haar kiezers direct afgezet kan worden, zo ongeveer, als werkgevers arbeiders, opzichters en boekhouders aanstellen of ontslaan. De kiezers, dat zijn de arbeiders, zijn in dit geval volkomen meester in hun

23) 1927: “voor de arbeidersklasse lering”.

24) 1927: in plaats van “het in Rusland”: “de Russische staat in werkelijkheid”.

25) 1927: “stadsraden” (naar de door Hempel/Appel geciteerde Duitse uitgave van 1918).

“zaak”! Hoe geheel verschillend de opbouw van de Commune in tegenstelling tot het centrale Russische Staatscommunisme gedacht was, blijkt uit de volgende zinnen van Marx:

“In een korte schets van de nationale organisatie, die de Commune niet de tijd had uit te werken, heet het nadrukkelijk dat de Commune de politieke vorm zelfs van het kleinste dorp zijn moest.”

“De weinige maar gewichtige functies, die dan nog voor een centrale regering overbleven, moesten niet, zoals dit opzettelijk vervalst is geworden, afgeschafft maar aan communale, d.w.z. [aan] strikt verantwoordelijke beambten, overgedragen worden.”

“De eenheid van de natie moest niet worden verbroken, maar integendeel georganiseerd worden, door de vernietiging van die staatsmacht, die zich voor de belichaming dezer eenheid uitgaf, maar in werkelijkheid onafhankelijk en overheersend wilde zijn tegenover de natie, aan wier lichaam zij toch slechts een parasitaire uitwas vormde. Terwijl het gold de alleen onderdrukkende organen van de oude regeringsmacht af te snijden, moesten haar terecht bestaande functies aan een macht die er aanspraak op maakte boven de maatschappij te staan, ontrukkt en aan de verantwoordelijke dienaren der maatschappij teruggegeven worden.”

(Staat en revolutie, blz. 56)

De kwestie van massa en leiders in de communes

Ondubbelzinnig en duidelijk wordt hier gezegd, dat de “weinige maar gewichtige functies van een centrale regering” door communale beambten, die aan hun directe kiezers ieder ogenblik streng verantwoordelijk zijn, uitgeoefend moeten worden. De uitvoerende beambten van de centrale regering zijn dus niet **staats**beambten, maar **communale** beambten, niet aan de regering van de staat verantwoordelijk, maar aan hun directe kiezers in de Commune. De mogelijkheid van zulk een orde veronderstellende (d.w.z. dat door communale, en bijgevolg aan de Commune verantwoordelijke, beambten, die de eenheid van het land of de maatschappij garanderen, de centrale, maatschappelijke functies uitgeoefend worden), dan is ook een afsterven van de staat denkbaar. Doch bij zo'n orde bestaat er al in 't geheel geen “Staat” meer, want wat men dan nog een centrale regering noemen kan, heeft geen afzonderlijke macht meer, omdat deze in handen van de Communes ligt. Het doorgevoerde **commune-** of **radenstelsel** in het gehele land zou daarmee tegelijk opheffing van de parasitaire Staat zijn. Door de “enkel maar onderdrukkende organen van de oude regeringsmacht af te snijden, moesten haar rechtmatige functies worden ontrukkt aan een macht, die er aan-

spraak op maakte boven de maatschappij te staan, en aan de verantwoordelijke die-naren van de maatschappij worden teruggegeven”. Is zo'n orde werkelijk doorgevoerd, dan is de staat werkelijk afgestorven, terwijl ²⁶ de maatschappij hem niet meer nodig heeft.

De voorwaarden tot het afsterven van de staat

't Is duidelijk dat deze toestand niet bestaan kan onder de dictatuur van het proletariaat. Eerst wanneer de vroegere, terecht bestaande functies van een Staatsmacht, nu te noemen, de centrale functies van de samenleving, aan de communale beambten kunnen worden overgedragen, zal een Staatsmacht – hier proletarische dictatuur – overbodig zijn. Of deze functies overgedragen kunnen worden, hangt daarvan af, of de commune deze centrale functies vrijwillig uitoefent en of deze functies en maatregelen, om de samenleving aaneen te smeden, geen verzet zullen vinden. De vroegere Staatsmacht moet als het ware in de Communes tot leven komen, om door uitoefening van de centrale functies, en [door] opvolging van de daaruit voortvloeiende maatregelen, een vrijwillige centralisatie te scheppen.

Daar echter de belangrijkste centrale functies van de proletarische dictatuur ²⁷ bestaan uit de opheffing van het privaatbezit en alle voorrechten, zomede uit het overbrengen van de productiemiddelen in maatschappelijk bezit (door associatie van vrije en gelijke producenten), **zullen alle personen die voorrechten of privaateigendom of zelfs maar hun ideologie te verliezen hebben**, ²⁸ aan deze centrale functies tegenstand bieden. De functies van de nieuwe maatschappelijke orde ²⁹ kunnen daarom niet op deze personen ³⁰ of klassen overgedragen worden; zolang deze tegenstand bestaat is proletarische dictatuur ³¹ noodzakelijk. Evenwel kunnen Communes, waarmee ³² deze tegenstand overwonnen is, (wanneer bijvoorbeeld de grote meerderheid uit arbeiders bestaat, die het Communisme toegedaan zijn), deze functies zelf overnemen. Anders is ook het langzamerhand afsterven van de staat ondenkbaar.

Daaruit volgt echter ook, dat de proletarische staat van het begin af [aan] erop bedacht moet zijn, zichzelf van alle macht te ontdoen, doordat hij deze in vrijwillige centralisatie omzet, dus op [de] Communes overdraagt. **De mogelijkheid voor deze**

26) 1927: “omdat”.

27) 1927 gevolgd door: “(dus de tot proletarische staatsmacht verenigde revolutionaire arbeiders)”.

28) 1927 de tussenzin eindigt als volgt: “overeenkomstig hun ideologie geloven te verliezen”.

29) 1927 in plaats van “nieuwe maatschappelijke orde”: “gelegitimeerde staatsmacht”.

30) 1927 gevolgd door “sociale lagen”.

31) 1927 gevolgd door: (dus staat).

32) 1927 in plaats van “waarmee”: “waarin”.

voorwaarden te scheppen is de taak van de dictatuur, zichzelf overbodig te maken [is] haar doel.

Tegenstelling van de beide systemen

Volgens Marx zullen de weinige, maar gewichtige functies van de centrale regering aan communale beambten (streng verantwoordelijk aan de Commune) worden overgedragen. Zo is de plaatselijke communale zelfregering een vanzelfsprekendheid geworden, doordat de centrale staatsmacht door de vrijwillige centralisatie van de Communes overbodig wordt. **Lenin** onderschrijft deze gedachtegang en maakt zich haar zelfs eigen. Volgens de theorie van het **staatscommunisme** (ook door Lenin ontwikkeld) zullen echter alle productiemiddelen staats eigendom worden, gecentraliseerd op “de wijze van een Staatskapitalistisch Monopolie”. Dit organisatorische “**mechanisme**”³³ van het algemeen openbaar bedrijf” veronderstelt de leiding van de regering. Het is dus een machtsinstrument van de Staat en niet van de Communes.

En de functies in dit Monopolie, dit organisatorisch “mechanisme van het algemeen openbaar bedrijf”, worden uitgeoefend door beambten, die **aan de centrale regering** en **niet aan de communes** verantwoordelijk zijn. Een krasser tegenstelling dan die, welke tussen de beide systemen tot uitdrukking komt, is niet denkbaar.

Beide opvattingen echter dacht Lenin in zijn geschrift **Staat en revolutie** te kunnen verenigen en dat dit mogelijk is, gelooft nog heden de hele aanhang van de 3e Internationale.

*Transcriptie van de Nederlandse uitgave van 1932, met modernisering van spelling en soms taal, en een vergelijking met de Duitse uitgave van 1927, door F.K., 15-5-2017.
Nalezing en opmaak: Jac. J., 16-05-17.*

33) In 1932: “mechanisatie”, een duidelijke vertaalfout van “Mechanismus”, dus “mechanisme” in 1927. In de volgende alinea staat ook “mechanisme”.